

A Másik antropológiai értéktartalma
Műhelykonferencia

MTA Kulturális Antropológiai Munkacsoport, Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Néprajztudományi Intézet, Etnoökológia Lendület kutatócsoport, Debreceni Egyetem

Időpont: 2022. október 27. 10:00

Helyszín: MTA Humántudományok Kutatóháza, Budapest, Tóth Kálmán u. 4. B 8.33-as terem

Program:

10:00 Köszöntő: Vargyas Gábor (BTK NTI) valamint Biczó Gábor és Mészáros Csaba

10:10 Sárkány Mihály (BTK NTI): A másik nyomában: előrelépés vagy irányváltoztatás a szociokulturális antropológiában?

10:50 Régi Tamás (Néprajzi Múzeum): Az idegen politikája és esztétikája a Zimbabwe-Zambia-Mozambik határán élő csikunda népnél

11:30 Tuboly Ádám – Bárdos Dániel (BTK FI - BME): „Reggel a kávéfőzőt kapcsolom be először”: a tudomány mint az antropológia és tudományfilozófia hétköznapi tárgya

12:20 – 13: 20 Ebédszünet

13:20 Schwarcz Gyöngyi (NSKI): A magyar mint Másik: tematizációs kísérletek és nemzetiesítő diskurzusok a külhoni magyar közösségek kapcsán

14: 00 Balatonyi Judit (PTE): „*Te nem mondhatod a tölgyre, hogy akác! Mert megvannak a saját tulajdonságai, nekünk is megvannak a tulajdonságaink [...]*” – Belsővé tett másság, diszkurzív azonosság

14:40 Biczó Gábor (DE): A Másik és az imagináció: az antropológiai megértés korlátai

15:20 Mészáros Csaba (BTK NTI): Másság, azonosság és különbség. Ki a Mi és ki a Másik?

A Másik antropológiai értéktartalma – problémafelvetés

Az antropológia/néprajz önálló tudományszakként, ismeretterületként való megalapozásának szükséges de önmagában nem elégséges feltétele volt a nagy földrajzi felfedezéseket követő közvetlen kapcsolatfelvétel az idegenséget megtestesítő közösségekkel. Ezek az érintkezések jelentős mértékben hozzájárultak azon szellemi áramlatok megerősödéséhez, amelyek képesek voltak reagálni az alteritásra. A Másság megértésének premodern és modern eszközeit (vagyis az idegenségről alkotott elképzelések általánosan sémáit: orientális másság, antik másság, primitív másság) idővel átszínezték más szempontok is – úgy mint az emberiség stadiális fejlődése, a tulajdonjogi viszonyok alakulása vagy éppen a gyarmati alávetés bürokratikus igényei.

A nemzetközi szinten formálódó antropológia/etnológia fokozatosan értékelte át ezeket a sémákat lépésenként megteremtve, megalapozva a „Másik” paradigmátikus értelemtartalmát. E fokozatosságot rendre jelentős módszertani fordulatok gyorsították fel. A „*native point of view*” megismerésének módszertani kidolgozása, az antropológia kritikai fordulatának mozzanatai, vagy éppen az ontológiai antropológia térnyerése mind jelentős mértékben érintette a „Másik” jelentéstartalmát, és ismeretelméleti státuszát. Másképpen fogalmazva az antropológia alakulástörténete felfogható akként is, hogy miképp fogalmazta meg a radikális Mássághoz képest az empirikus Mássággal való kapcsolatba lépés lehetőségét és módszereit a kutatás.

Ez kettős fókuszú igényel: egyrészt önreflexivitást, másrészt a Másik megragadásának kidolgozását. Az antropológiai önreflexivitás eleinte a terepmunkára, az egyéni kutató személyes bevonására, valamint az interperszonális találkozások és kapcsolatok konstitutív szerepére összpontosított, és egyre inkább az etnográfiai ábrázolás problémája felé fordult. Miután az antropológia elkötelezte magát saját történetének, módszerének és szövegeinek újra

értelmezése mellett, érdemes ismét a Másikra fordítani a tekintetet – nem megelégedve egyfajta neoempirizmussal. A Másik antropológiai értelemtartalmának fejlődésében kétségtelen fontos hatásként van jelen a filozófia számos területén kimunkált és átgondolt részben elméleti és/vagy módszertani értékű elképzelések összetett hatása. Különösen fontosnak tetszik a hermeneutika, a fenomenológia és a dekonstrukció hagyománya, mint a Másik képzetének elemzésével kapcsolatban kézenfekvő konkrét és absztrakt allúziók gyűjtőhelyei, amelyek, köszönhetően annak a ténynek, hogy az antropológiai számos jeles szerzője a filozófiai kultúrában is jártas tudós, ezért a filozófia hatását szubsztantív módon építik be vonatkozó társadalomtudományi elképzeléseikbe.

E folyamatokkal párhuzamosan, azt kiegészítve, megfigyelhetők olyan törekvések is, amelyek vagy haszontalannak tekintették, vagy kritikusan szemlélték a Másik fogalmának felhasználását. Ezen ellenvetések legalább három érvelési keretben fogalmazódtak meg:

1 Az első ezek közül a Másik megragadásának és reprezentálásnak problémáira mutat rá. Mi marad meg a másságból annak fogalmi megragadása után? Mi történik vele, amikor antropológiai reprezentációvá silányul? Szükség van-e a radikális Másság fogalmi megszelídítésére? Miképp lehet azt a látszólagos paradoxont feloldani, amelyben a Másság tudás tárgyává válva, szükségszerűen Másikként megsemmisül.

2. Ezzel párhuzamosan kutatás-etikai problémák is felmerültek. A Másság étikus kisajátításának kérdése egyre jelentősebb kérdéseket vet fel a kutató, a kutatás legitimitását illetően. Vajon milyen mértékben, és hogyan képviselheti, fogalmazhatja meg a Másságot egy kívülálló? Ha pedig csak belülről lehet ábrázolni azt, akkor az ekképp adódó esszencializmusból és kulturális, társadalmi licenzálásból fakadó problémák miképp kezelhetők úgy, hogy a „Másik” értéktartalma nem válik hasznavehetetlenné.

3. Végül, jelentős kihívást jelent a Másság fogalmával kapcsolatban a relációs episztemológia, és a perspektivizmus kerete is, amely a vadász-gyűjtögető társadalmak kutatása során kristályosodott ki, és amely arra hívja fel a figyelmet, hogy az egyes relációkban, nem csupán csak az derül ki, hogy ki vagy mi a megfigyelt, hanem az is, hogy ki a megfigyelő. Éppen ezért minden kapcsolat egy közös térben valósul meg, amelyben nem a különbség, hanem a közösség, az inkluzív „Mi” teremti meg az értelmezés lehetőségét. Inkluzivitás nélkül pedig értelmezés sincsen.

A fenti kérdések és dilemmák ismeretelméleti, módszertani szempontú és/vagy konkrét terepmunka élményekből táplálkozó megvitatására invitáljuk egy egynapos műhelymegbeszélés keretében a résztvevőket, bízva abban, hogy termékeny párbeszéd alakul ki a kérdés felé forduló eltérő kutatási hagyományokat képviselő szakemberek között.